

Alleen voor ingewijden

Manon de Boer 6
VIDEO/FILM

Manon de Boer (1966) stond vorig jaar met plaats 101 net niet in top-100, maar is dit jaar op plaats 6 de hoogste nieuwkomer. De Boer groeide op in Den Haag, studeerde aan de Rijks-academie in Amsterdam en woont sinds 2001 in Brussel. Ze maakt filmportretten van twee tot meer dan dertig minuten, van vrienden, maar ook van mensen die ze bewondert: zoals de experimentele violist George van Dam. Haar bekendste werk is *Sylvia Kristel - Paris* uit 2003, waarin de actrice haar levensverhaal vertelt bij beelden van Parijs, de stad waar haar meeste herinneringen liggen.

Sylvia Kristel - Paris (2003) van Manon de Boer (onder)

Voor Manon de Boer was 2008 een belangrijk jaar: een monografie bij een overzichtsexpositie in de Frankfurter Kunstverein en The Power Plant in Toronto, met artikelen over haar in *Frieze* en *ArtReview* en presentaties op grote kunstbeurzen. De Boers werk past perfect in de internationale curatorenspiegel van nu. Filosofen als Jacques Derrida en Gilles Deleuze leveren de abstracties voor een kunsttaal die inzetbaar is voor de meest uiteenlopende tentoonstellingen en kunstwerken. Ook de monografie over De Boer staat er vol mee. Haar films vragen voorkennis, tijd om ze herhaaldelijk te zien en heel speciale interesses. Voor de meeste bezoekers van bijvoorbeeld de biënnales waar ze veel is te zien, is daar in feite geen beginnen aan. Maar noch de kunstenaar zelf noch haar omgeving lijkt geïnteresseerd in het verbreden van het kleine groepje ingewijden.

Grootste producent

Atelier van Lieshout 2
MIXED MEDIA

Joep van Lieshout (1963) is het brein en talent achter Atelier van Lieshout (AVL). Dat maakt sculpturen, installaties, design, architectuur, schilderijen en tekeningen: allemaal gebaseerd op het menselijk organisme, zoals ruggegraattafels, schedelstoelen en een baarmoederhuis. Van Lieshout stond in 2006 op plaats 6, in 2007 op 13, in 2008 op 3 en in 2009 op 2. De afstand tussen altijd-nummer 1 Marlene Dumas en nummer 2 was nog nooit zo klein als dit jaar, het puntenverschil zit alleen nog in scores voor internationale

rankings (waarin alleen Dumas en Rineke Dijkstra voorkomen) en in veilingverkoop. Werk van AVL komt zelden op veilingen, en brengt daar ook weinig op. 'Mijn werk is geen allemansvriend,' zegt Van Lieshout. 'Mijn verzamelaars hebben durf, die kopen niet om te verkopen.' Zijn recente successen op andere fronten zijn des te opvallender:

vier solo-exposities in buitenlandse musea, één flinke catalogus, galerie-exposities in Londen, Parijs en Wenen, artikelen en interviews in *Artforum* en in *ArtReview* en werk op de kunstbeurzen in Bazel en Miami Beach. AVL is Nederlands grootste kunstproducent, met vijftien vaste medewerkers en bijna 2.500 m² atelierruimte in Rotterdam en met de breedste scope aan genres en producties. Van Lieshout legt het eerste contact met opdrachtgevers, schildert, tekent en ontwerpt en laat de uitvoering zo veel mogelijk aan medewerkers over. Hij heeft een zakelijk directeur en iemand voor de communicatie met musea en galeries: 'Ik ben de inhoudelijke en creatieve kant, telefoneer zelden en werk het liefst alleen.'

Nummer acht van Guido van der Werve

Ware triomftocht

Guido van der Werve 7
VIDEO/FILM

Koud twee jaar na de Rijks-academie staat Guido van der Werve (1977) voor het eerst in de top-100 – meteen op plaats 7. Zijn 'ik ben een stofje in een immens heelal'-levensgevoel en de *down to earth*-manier waarop hij dit in korte video's vormgeeft, raakt ook internationaal een gevoelige snaar. Een van zijn laatste werken: *Nummer acht*, met als ondertitel *Everything is going to be all-right*, een met een telelens opgenomen wandeling van de kunstenaar vlak voor een enorme ijsbreker uit over het ijs van de

Botnische Golf, maakte vorig jaar een ware triomftocht langs instituten in Zürich, Londen, New York, Washington en Parijs, én op het grote nieuwsscherm van Times Square in New York. Voor *Nummer negen*, *The day I didn't turn with the world*, stond Van der Werve 24 uur

lang op de geografische Noordpool, waar de zon en de maan in een cirkel om hem heen draaien. Maar ook het Twentekanaal blijkt, in Van der Werves *Nummer vier*, een monumentaal onderwerp vol melancholische verrassingen. Van der Werve volgde ook een opleiding als klassiek pianist en speelt zijn eigen filmmuziek. Meestal speelt hij in zijn films zelf de hoofdrol: als zwijgende aanwezigheid in een desolaat, maar schitterend landschap of vol weltschmerz starend uit het raam van een Amsterdams café of een Chinees eethuis. Zijn jongste werk is t/m 1 juni te zien in De Hallen in Haarlem. En van 10 t/m 14 juni is hij een van de 27 kunstenaars van Art Statements, de solo-expositie-stands van kunstbeurs Art Basel.

RANG	VORIGE	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR	CATEGORIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDS MUSEUM	BIJZONDERE PUBLICATIES OVER WERK: UITGAVE BIJ EXPOSITIES	INTERNATIONALE PUBLICATIES OVER BIJ DRIE VERROCHTE WERKEN	ARTIKELEN OF REVIEWS IN KUNSTENNAARS-RANKINGS	VEILING: PUNTEN NAAR PRIJSKLASSE	15% VAN GEMIDDELTE VOOR DE EDITIE 2006, 2007 EN 2008
31	-	1.565	Bertien van Manen	1942	F				750	600				215
32	42	1.545	Daan van Golden	1936	M			325	350	500		200		170
33	78	1.535	Willem de Rooij	1969	V			325		500		500		210
34	-	1.525	Falke Pisano	1978	M			475	500	200		350		
35	-	1.500	Jan Banning	1954	F		250		250			1.000		
36	65	1.435	Co Westerik	1924	S			450				700		285
37	-	1.410	Hans van der Meer	1955	F					1.300				110
38	-	1.405	Marc Mulders	1958	S	300		150				800		155
39	-	1.400	Olphaert den Otter	1955	S		400	300				500	200	180
40	20	1.385	herman de vries	1931	M			500				500	500	385

Foto's Atelier van Lieshout, Merlijn Doornik/HH

RANG	VORIGE	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR	CATEGORIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDS MUSEUM	BIJZONDERE PUBLICATIES OVER WERK: UITGAVE BIJ EXPOSITIES	INTERNATIONALE PUBLICATIES OVER BIJ DRIE VERROCHTE WERKEN	ARTIKELEN OF REVIEWS IN KUNSTENNAARS-RANKINGS	VEILING: PUNTEN NAAR PRIJSKLASSE	15% VAN GEMIDDELTE VOOR DE EDITIE 2006, 2007 EN 2008
41	84	1.355	Juul Kraijer	1970	T				200	650	350			155
42	-	1.350	Harmen Brethouwer	1960	M		400	300		150	500			
43	-	1.335	Rob Scholte	1958	S	150			150	200		800		35
44	-	1.325	Pablo Pijnappel	1979	V	150		325	350	500				
45	-	1.320	Jasper de Beijer	1973	F	150			400	500	225			45
46	39	1.295	Bram Bogart	1921	S							1.000		295
47	85	1.295	Inez van Lamsweerde	1963	F			325				800		170
48	94	1.285	Hannah van Bart	1963	S		200	650	350					85
49	32	1.280	Anton Corbijn	1955	F					600		500		180
50	-	1.275	Meschac Gaba	1961	M	150		150	325	150	400			100

Foto's Jan Met Brussel, Galerie Juliette Jongma.

Breekbare band

Charlotte Dumas 12
FOTOGRAFIE

Charlotte Dumas (1977) maakt niet meer dan zo'n tien foto's per jaar, maar staat intussen voor de derde keer in de top-100. Ze klom van plaats 82 naar 12. Dumas maakt 'portretten' van beesten in plaats van mensen, werkt met natuurlijk licht en een 35mm-camera, en fotoshopt nergens. Haar eerste serie, over politiehonden, koos ze om agressie en geweld vast te leggen. 'Politiepaarden' werd een natuurlijk vervolg – als symbool van macht en status en als vreemd element in het stadsbeeld – gevolgd door een serie wolven in natuurparken. Ze observeert, bestudeert en fotografeert dieren vaak 'in gevangenschap'; zoals in Texas, waar veel ranch-eigenaren tijgers houden en waar sanctuaries en natuurparken bedreigde diersoorten huisvesten.

Dumas moet vaak maanden geduld oefenen voor opnames die een speciale, ontspannen band tussen dier en fotograaf uitstralen. Hoe breekbaar en kunstmatig zo'n band in werkelijkheid kan zijn, bleek eerder dit jaar toen zwerfhonden op een strand op Sicilië een jongen doodbeten, niet lang nadat Charlotte Dumas haar serie portretten van straat-honden in Palermo had afge-
grond.

Van 4 september tot 22 november heeft fotomuseum Foam in Amsterdam een grote solo-expositie van haar werk.

Untitled (Romulus) (2007)

World 26 (2008) van Ruud van Empel

Autobiografisch fundament

Ruud van Empel 14
FOTOGRAFIE

Het succes van Ruud van Empel (1958) blijft op verschillende fronten groeien. Met solotoonstellingen in kunstinstituten en galleries van New York tot Tokio. En ook, crisis of geen crisis, met stevig stijgende prijzen in internationale veilingen (zie 'Crisis in de kunst' op pagina 78). Van Empels gestileerde, zwaar met de computer bewerkte foto's van superblanke en hyperzwarte kinderen, in kreukloze onschuld

in een exotisch-tropisch nergens of een noordelijk symboolbos, hebben een autobiografisch fundament. Hij groeide op de Antil-

len op, waar zijn vader was gelegerd als beroepsmilitair. Een jeugd vol mysteries, waarover hij bij zijn meest recente expositie in New York zoveel openhartige uitleg verstrekke dat het verwijt – vooral in Amerika – van kolonialistische en pedofiele lading verstomd lijkt. In die laatste expositie, bij Stux Gallery, verraste Van Empel ook met een compleet nieuwe serie, *Souvenir*, van fotostilleven van persoonlijke dingen uit zijn kindertijd die hij maar niet weg kan gooien. Zoals een borduursel door zijn moeder met zijn naam en geboortedatum, een misboekje, een doosje met melktanden, een wijwaterbakje.

No-nonsense abstractie

Ronald de Bloeme 16
SCHILDERKUNST

Männerparadies heette in 2007 de jongste expositie van Ronald de Bloeme (1971) in zijn galerie in Berlijn, de stad waar hij nu permanent woont. Het werk van De Bloeme is stoere no-nonsense abstractie op grote formaten: kleurige geometrische composities in lakverf, waarvoor hij allerlei bestaande bedrijfs- en productlogo's, grafische ontwerpen en ouderwetse buiten-

muurreclames plundert. Zijn werk trekt vooral internationaal de aandacht, nadat hij in 2007 als eerste buitenlander de grote Duitse Vattenfall Kunstpreis won, waarbij een fraaie monografie van zijn werk werd gemaakt. Aan een al lange traditie van abstracte schilderkunst voegt De Bloeme een heel hedendaagse vorm, helderheid en optimisme toe, decoratief en schilderachtig tegelijk. Bij zijn tentoonstelling *Piracy* in 2008, in het Stedelijk Museum in Schiedam en in Die Berlinische Galerie in Berlijn, werd een fraai boek gemaakt van zijn schilderijen van de afgelopen twee jaar.

Expositie van Ronald de Bloeme in Berlijn

S SCHILDERKUNST V VIDEO/FILM
T TEKENINGEN M MIXED MEDIA
F FOTOGRAFIE I SCULPTUUR

RANG	VORIGE	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR
51	-	1.275	Carla van de Puttelaar	1967
52	-	1.270	Jaap de Vries	1959
53	-	1.250	Cole Morgan	1950
54	-	1.225	Chris Berens	1976
55	23	1.190	Carla Klein	1970
56	71	1.190	Carel Visser	1928
57	54	1.155	Stanley Brouwn	1935
58	-	1.155	Avery Preesman	1968
59	-	1.150	Marijn van Kreijl	1978
60	-	1.135	Berend Strik	1960

CATEGORIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	SOLO-EXPOSITIES IN ANDEREN VAN WERK DOOR NEDERLANDS MUSEUM	REPRESENTATIES OP GROTE BUITENLANDSE GALERIE	BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDS MUSEUM	BIJZONDERE PUBLICATIES OVER WERK: UITGAVE BIJ EXPOSITIES	INTERNATIONALE KUNSTBLADEN	ARTIKELEN OF REVIEWS OVER BIJ DRIE VERROCHTE WERKEN	VEILING: PUNTEN NAAR PRIJSKLASSE KUNSTENMAARS-RANKINGS	AANWEZIGHEID IN GEZAGHEBBENDE EDITE-2006, 2007 EN 2008	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITE-2006, 2007 EN 2008
F						250	300	450		200		75
S							250	1.000				20
S	150					300				800		
S	150					350		725				
S	150		150	650								240
Sc		250								800		140
M			300	325	350							180
S				1.125								30
M			150			500		500				
S				450	350			225				110

Foto: Galerie Paul Andriessen, Ruud van Empel/Thailand Gallery, Mark Kohn

S SCHILDERKUNST V VIDEO/FILM
T TEKENINGEN M MIXED MEDIA
F FOTOGRAFIE I SCULPTUUR

RANG	VORIGE	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR
61	37	1.130	Gabriël Lester	1972
62	9	1.125	Fiona Tan	1966
63	100	1.125	Edwin Zwakman	1969
64	55	1.105	Tajiri	1923-2009
65	57	1.045	Robert Zandvliet	1970
66	-	1.025	Cuny Janssen	1975
67	98	1.020	John Körmeling	1951
68	17	1.010	Marijke van Warmerdam	1959
69	86	1.000	Aaron van Erp	1978
70	28	995	Philip Akkerman	1957

CATEGORIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	SOLO-EXPOSITIES IN ANDEREN VAN WERK DOOR NEDERLANDS MUSEUM	REPRESENTATIES OP GROTE BUITENLANDSE GALERIE	BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDS MUSEUM	BIJZONDERE PUBLICATIES OVER WERK: UITGAVE BIJ EXPOSITIES	INTERNATIONALE KUNSTBLADEN	ARTIKELEN OF REVIEWS OVER BIJ DRIE VERROCHTE WERKEN	VEILING: PUNTEN NAAR PRIJSKLASSE KUNSTENMAARS-RANKINGS	AANWEZIGHEID IN GEZAGHEBBENDE EDITE-2006, 2007 EN 2008	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITE-2006, 2007 EN 2008
M	150			300						500		180
V					200				250			675
F	150	250	150						500			75
Sc										1.000		105
S	150					325	350					220
F		250				250	500					25
Sc				300	650							70
V					325		300					385
S							350	600				50
S				150	325	250						270

Foto: Jens Ziehe

Reclining Nude (2008) van Maaïke Schoorel

Ogen vanzelf in overdrive

Maaïke Schoorel
SCHILDERKUNST **17**

Maaïke Schoorel (1973) maakt grote schilderijen met bijna niks. Witte doeken, die nergens helemaal spierwit zijn, met hier en

daar een vaag kleurvlekje: minimale aanduidingen van figuratieve thema's als landschap, stillevens, groepsportret of naaktmodel. Maar altijd nét zo veel, dat de ogen vanzelf in de overdrive gaan om zo'n bijna-beeld aan te vullen.

Aanvankelijk werkte Schoorel naar zelfgemaakte en gevonden foto's; nu steeds vaker 'naar de natuur'.

In 2008 had Schoorel een solo-expositie met catalogus in De Hallen in Haarlem, en ook in galerie Maureen Paley in Londen en galerie Marc Foxx in Los Angeles, die haar werk ook toonden op de kunstbeurzen Art Basel en Art Basel Miami Beach.

Eindelijk internationaal

Daan van Golden
MIXED MEDIA **32**

'Kunst is geen wedstrijd,' vindt Daan van Golden (1936), die dan ook al vier jaar lang een van de meest stabiele posities rond het midden van de top-100 bezet: in 2006 staat hij op plaats 37, in 2007 op 63, in 2008 op 42 en dit jaar op 32. Van Golden personifieert al decennialang een kalme, sobere, door het Nederlandse subsidie-

systeem mogelijk gemaakte attitude van 'kunst is belangrijk, maar er zijn belangrijker dingen'. Hij doet dit met veel nationaal succes en met buitengewone resultaten. En de buitengewone liefde, zorg, aandacht en concentratie waarmee hij van onbeduidende dingen – zoals Japans ca-deaupapier, keukendoeken, zakdoeken, bloemetjes, kiekjes van zijn dochter Diana en reproducties uit het werk van Matisse en Giacometti – een wereldonderwerp weet te maken, begint nu

Heerenlux (2003) (linksonder) en Study Pollock (1996) (onder) van Daan van Golden (boven)

ook buiten de grenzen steeds meer indruk te maken. Van Goldens productie van maar vier à vijf werken per jaar, staat internationaal al gauw voor een niet serieus te nemen amateurisme. Toch bracht 2008 eindelijk ook internationale exposure: met een eerste solo-expositie in een New Yorkse galerie van naam (Greene Naftali), die zijn werk ook naar kunstbeurs Art Basel bracht. Tot 24 mei is in het Musée d'Art Moderne et Contemporain in Genève nog een reizende solotentoonstelling van Van Golden te zien.

Falke Pisano leest voor

Conversatiesculpturen

Falke Pisano
MIXED MEDIA **34**

Falke Pisano (1978) is een extreem product van het curatoren-tijdperk: van de hausse aan regionale en stedelijke biënnales en triënnales van de afgelopen tien jaar, vol conceptuele kunstwerken die zo weinig concreet zijn dat ze kunnen dienen als illustratie voor elke willekeurige (kunst)theoretische beschouwing. Met dit verschil dat Pisano nóg roomser is dan de paus: ze is kunstenaar en curator tegelijk. Met een zodanig uitgebreid theoretisch weefsel rond haar werken, die meestal 'projects' heten, dat dit werk zelf overbodig wordt. Zo is ze zelf op video te zien met een lezing over 'pogingen tot een kunstwerk'. En maakt ze een

'sculptuur' die alleen bestaat uit conversatie over die 'sculptuur'. Internationaal gezien vinden galleries en vooral kunstinstellingen dit voldoende interessant om Pisano een plaats in de top-100 van 2009 te bezorgen. Een auteur in het Britse kunstblad Frieze constateert dat Pisano laat zien dat je niet alleen liefde dood kunt praten, maar ook kunst. Zelf mag ze dit jaar op de twee meest prominente locaties laten zien dat dit niet zo is. Op de speciale expositie van de Biënnale in Venetië, Fare Mondi (7 juni t/m 22 november), is ze een van de twee Nederlandse kunstenaars. En in Art Unlimited, een van de extra exposities van kunstbeurs Art Basel (10 t/m 14 juni), is Pisano de enige Nederlander.

RANG VORIGE	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR	CATEGORIE	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITIE 2006, 2007 EN 2008	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITIE 2006, 2007 EN 2008	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITIE 2006, 2007 EN 2008	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITIE 2006, 2007 EN 2008
71	-	995	Hadassah Emmerich 1974	S	150	200	500	145
72	43	980	Klaas Gubbels 1934	S	150		225	105
73	-	980	Jacco Olivier 1972	V		650	250	80
74	-	975	Marcel van der Vlugt 1957	F	250		725	
75	-	975	Auke de Vries 1937	Sc			750	25
76	66	950	Lily van der Stokker 1954	S	400	325		225
77	-	925	Ewoud van Rijn 1967	M	400	300	225	
78	49	920	Kees Goudzwaard 1958	S		800		120
79	18	905	Melvin Moti 1977	V		300	500	105
80	-	900	Antoine Berghs 1971	M	250	150	500	

Foto's: Gallery Diana Stigter and Maureen Paley, Londen

RANG VORIGE	TOTAAL	KUNSTENAAR	GEBORTEJAAR	CATEGORIE	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITIE 2006, 2007 EN 2008	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITIE 2006, 2007 EN 2008	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITIE 2006, 2007 EN 2008	15% VAN GEMIDDELDDE VOOR DE EDITIE 2006, 2007 EN 2008
81	-	900	Hester Schroor 1960	S		250	150	500
82	-	900	Roy Villevoey 1960	M		400		500
83	70	895	Barbara Visser 1966	M	150	150	475	120
84	76	885	Kees Verkade 1941	Sc				800
85	79	880	Esther Tielemans 1967	S	150	250	150	250
86	-	865	Fransje Killaars 1959	M		300		300
87	88	840	Arthur Spronken 1930	Sc				800
88	-	825	Ellen Kooi 1962	F			500	300
89	-	820	Rik van Iersel 1961	S	300		250	225
90	-	795	Karin van Dam 1959	M	150	400		225

Foto's: Galerie Micheline Swoljczj/Green Hatfall Gallery, Hans de Bruijn, Ellen de Bruijne projects

Griezelig onecht

Jasper de Beijer
FOTOGRAFIE

45

Jasper de Beijer (1973) fotografeert in zijn studio taferelen die hij eerst zelf opbouwt. Met poppen van mensen en zelfgeconstrueerde planten, interieurs, stukken straat, jungle of ander landschap, vaak op ware grootte. De inspiratie komt uit allerlei bronnen: bestaande foto's en documentatiemateriaal, eigen kiekjes, kunstwerken, reiservaringen. Zijn foto's krijgen zo alle elementen die zijn onderwerp datgene meegeven wat in onze ogen helemaal 'echt' en 'authentiek' lijkt. Of dit nu scènes zijn uit de Eerste Wereldoorlog, uit Victoriaans Engeland of uit hedendaags Afrika. Vooral zijn 'levens-echte' poppen zaaien verwarring. Op de computer maakt hij het fotowerk af. Niet om het 'zelfgemaakte' karakter van zijn ensce-

neringen te verdoezelen, want juist het zichtbare namaak-karakter maakt zijn scènes zo realistisch en vreemd tegelijk. De Beijer exposeerde vorig jaar in Italië en Duitsland en in het Museum of Modern Art in Denver. Van 9 mei tot 30 juni exposeert hij in galerie Nouvelles Images in Den Haag en tot 30 augustus in het Fotomuseum in Den Haag.

Udongo (1) (beneden) van Jasper de Beijer (boven)

Crisis in de kunst

Overspannen markt komt nu een beetje tot rust

La muse vénale van René Daniëls

De crisis is ook merkbaar in de beeldende kunst. Satellietbeurzen rond de grote internationale beurzen worden afgelast, kleinere galeries en dependances van grote galeries gaan dicht, vooral in New York en Londen, tentoonstellingen en opdrachten voor kunstwerken worden afgelast, wachtlijsten verdampen.

Joep van Lieshout, met zijn Atelier Van Lieshout nummer 2 in de nieuwe top-100, voorziet een krimp in de kunstmarkt van 30 tot 50 procent. Het woord 'overproductie' doet de ronde.

Nederlandse kunst is door overheids subsidies voor een groot deel losgekoppeld van de markt, maar ook banken en andere grote bedrijven bezuinigen op hun kunstcollecties. Wat galeries écht op de markt verkopen, is onzichtbaar. Maar op de jongste internationale kunstbeurzen waren alle prijzen 'onderhandelbaar' en regelmatig hoor je de verwachting van een omzetsdaling van 50 procent.

Ook musea doen het kalmer aan. De top-100 van 2009 scoort in totaal 8.050 punten voor museum aankopen, in die van 2006 waren dit er nog 11.350.

Op Marlene Dumas, Rineke Dijkstra en Michael Raedecker na is op grote internationale veilingen recente Nederlandse kunst opvallend afwezig. Voor Dumas lag de gemiddelde prijs voor haar drie duurste geveilde werken (basis voor de top-100-punten) in 2006 en 2007 boven 1 miljoen euro. Maar in kalenderjaar 2008 (basis voor de top-100 van 2009) was dit nog maar 250.000 euro.

Ook fotowerken van Rinke Dijkstra worden goedkoper: 41.000 euro in 2006, in 2008 nog maar 20.300. Het werk van Michael Raedecker bleef constant.

Werk van tweederde van alle top-100-kunstenaars heeft überhaupt geen veilingwaarde, maar positieve uitschieters zijn René Daniëls en Daan van Golden. Crisis of niet: de schilderijen van Van Golden brachten in 2008 meer dan 50.000 euro op, en *La muse vénale* van René Daniëls zelfs 140.000 euro bij Sotheby's.

De status van Ruud van Empel groeit internationaal opvallend: in 2006 op veilingen nog onbekend, in 2007 gemiddeld 17.500 euro en in 2008 brachten drie topwerken gemiddeld 30.000 euro op. Voor Erwin Olaf zien we stabiele prijzen, die stegen met het groter worden van de formaten. Sommige foto's uit Desiree Dolrons *Xteriors*-serie blijven hoge prijzen scoren, in 2008 tot 50.300 euro.

- S SCHILDERKUNST
- T TEKENINGEN
- F FOTOGRAFIE
- V VIDEO/FILM
- M MIXED MEDIA
- I SCULPTUUR

RANG VORIGE TOTAAL KUNSTENAAR GEBORTEJAAR

91	-	790	Tjebbe Beekman	1972
92	77	790	Rezi van Lankveld	1973
93	-	765	Lidy Jacobs	1959
94	-	755	Karin Arink	1967
95	-	755	Margriet Smulders	1955
96	-	750	Viviane Sassen	1972
97	-	750	Hanne van der Woude	1982
98	-	730	Sebastiaan Bremer	1970
99	97	715	Charlotte Schleiffert	1967
100	47	695	Joost Conijn	1971

CATEGORIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN NEDERLANDS MUSEUM	ANKOPEN VAN WERK DOOR NEDERLANDS MUSEUM	INTERNATIONALE KUNSTBEURZEN	REPRESENTATIES OP GROTE BUITENLANDSE GALERIE	SOLO-EXPOSITIES IN BUITENLANDS MUSEUM	WERK UITGAVE BIJ EXPOSITIES	INTERNATIONALE KUNSTBLADEN	ARTIKELEN OF REVIEWS IN VEILING, PUNTEN NAAR PRIJSKLASSE BIJ DRIEVERKOCHE WERKEN	ANNWEEZIGHEID IN KUNSTENAARS-RANKINGS	15% VAN GEMIDDELTE VOOR DE EDITIE 2006, 2007 EN 2008
S		250						500			40
S				325	350						115
M		250			500						15
Sc		250						500			5
F	150					550					55
F		250						500			
F		250						500			
S				325	350						55
T	150				250	200					115
V		250	150			200					95